



"QIRQ QIZ" SPEKTAKLI MISOLIDA TEATR
SAHNA DEKORACIYALARI VA INNOVACION
EFFEKTLAR TAHLILI

Zulfiya Rustamova

Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn
institute, «Teatr bezagi rangtasviri» mutaxassisligi
magistranti

ARTICLE INFO:

Received: 19.10.2026

Revised: 20.10.2026

Accepted: 21.10.2026

KEY WORDS:

scenografiya,
multimedia teatri, 3D-
mepping, yorug'lik
dramaturgiyasi, "Qirq
qiz" eposi, immersivlik,
vizual metafora, Saodat
Ismoilova.

ABSTRACT

Mazkur maqolada an'anaviy teatr san'ati va zamonaviy raqamli texnologiyalarning o'zaro sintezi "Qirq qiz" qahramonlik eposi misolida tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida statik dekoraciyalardan konseptual minimalizmga o'tish, 3D-mepping, soyalar dramaturgiyasi va yorug'lik dizaynining spektakl arxitektonikasini belgilashdagi roli ochib berilgan. Autentik fakturaviy materiallarning virtual media effektlar bilan integraciyalashuvi xalqaro teatr maydonlarida milliy merosning epik ko'lamini saqlab qolish hamda immersivlikka erishish vositasi sifatida baholangan.

KIRISH

Xalq og'zaki ijodi namunalarini, xususan, ko'lamli qahramonlik eposlarini zamonaviy teatr sahnasida qayta jonlantirish rejissyor va scenograflardan an'anaviy qoliplardan voz kechishni talab etadi. Qoraqalpoq folklorining noyob durdonasi hisoblangan "Qirq qiz" dostoni o'zining epik xarakteri, dramatik shiddati va ramziy obrazlari bilan ajralib turadi. Bugungi kunda ushbu asarni sahnalashtirishda faqatgina dramatik matn yoki aktyorlik mahoratiga tayanish etarli emas.

Zamonaviy tomoshabin vizual axborotni tez qabul qiladi va spektakldan "kommunikativ muhit" kutadi. Shu boshlanish nuqtasi teatr ijodkorlari oldiga yangi vazifa qo'ymoqda: asriy tarixni raqamli texnologiyalar, 3D-mepping va yorug'lik dramaturgiyasi orqli qayta talqin qilish. Ushbu tadqiqotning maqsadi — an'anaviy scenografiyaning transformatsiyasi va yangi media effektlarning "Qirq qiz" spektakli arxitektonikasidagi badiiy vazifalarini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat.



TADDIQOT METODLARI

Tadqiqot jarayonida tizimli tahlil, qiyosiy san'atshunoslik, teatr scenografiyasini modellashtirish va vizual semiotika metodlaridan foydalanildi. Spektaklning sahnaviy tuzilishi va texnik echimlari tahlili uchun rejissyor Saodat Ismoilova tomonidan xalqaro va mahalliy sahnalarga olib chiqilgan "Qyrg qyz" musiqiy-vizual loyihasi eksperimental baza sifatida olindi. Raqamli chiroqlar, videoproekciyalar va sun'iy ekologik effektlarning (shamol, tuman) tomoshabin emocional holatiga ta'siri badiiy-texnik tahlil usuli orqali baholandi.

OLINGAN NATIJALAR

Olib borilgan tahlillar natijasida "Qirg qiz" spektaklida an'anaviy og'ir bezaklardan butkul voz kechilib, ularning o'rniga ko'p funktsional ramzlar tizimi joriy etilganligi aniqlandi. Tadqiqot natijalarini to'rtta asosiy yo'nalishga ajratish mumkin:

Makonning konseptual minimalizmi: Sahna markazidagi geometrik va tabiiy shakllar vaziyatga qarab ma'nodoshlik kasb etadi. Tinchlik lahzalarida ular qizlarning osoyishta makoni yoki Orol bo'yi tepaliklarini eslatasa, dramatik kulminatsiyada – dushman hujumi qaytariladigan Qirg qiz qal'asi devorlariga aylanadi.

Multimedia va raqamli scenografiya: An'anaviy orqa bezak o'rniga dinamik videoproektsiya va 3D-meppingdan foydalanilgan. Xudojnik-postanovshchik Kamilla Kurmanbekova va operatorlik guruhi Orol bo'yi hududlari, Ustyurt platosi va qadimiy qal'a xarobalarida maxsus tasvirga olgan yuqori sifatli videokadrlar sahna chegaralarini kengaytirishga xizmat qilgan.

Yorug'lik dizayni va yorug'lik dramaturgiyasi: Spektaklning lirik qismlarida mayin ko'k, lavanda va firuza rangli nurlar (suv va soflik belgisi sifatida), urush va fojia lahzalarida esa keskin to'q qizil va olovrang chiroqlar zanjiri qo'llanilgan.

Kinetik va fakturaviy haqiqiylik: Scenografiyada suv, qum, kigiz va tabiiy ipak kabi materiallarning xom fakturasidan foydalanilgan. Kiyimlar bo'yicha dizayner Xilola Sher tomonidan yaratilgan liboslar zamonaviy LED chiroqlari ostida o'zgacha tarzda jilolanib, qahramonlar harakat qilganda sahnada go'zal vizual iz qoldiradi.

MUHOKAMA (DISCUSSION)

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, "Qirg qiz" spektaklida raqamli texnologiyalar shunchaki chiroqliy effekt yoki bezak vositasi emas, balki asar voqealarini harakatlantiruvchi mustaqil kuch (personaj) vazifasini bajaradi. Sahnadagi real ijrochilar soni raqamli soyalar va proekciyalar yordamida ko'paytirib ko'rsatilishi ommaviy jamoa sahnalarida epik to'qnashuv illyuziyasini yaratadi.

Bu sohadagi boshqa tadqiqotchilarning fikrlari bilan qiyoslaganda, Saodat Ismoilova konsepsiyasidagi raqamli texnologiyalarning "sovuqligi" haqiqiy qum va kigizning "issiq" fakturasi bilan muvozanatlashtirilgan. Bu inson qo'li bilan yaratilgan meros va virtual olam o'rtasidagi to'qnashuvni falsafiy jihatdan ko'rsatib beradi.



XULOSA

"Qirq qiz" qahramonlik eposini zamonaviy teatr sahnasida talqin etish – milliy meros va raqamli texnologiyalarning yuqori darajadagi vizual sintezini namoyish etadi. An'anaviy dekorაციyalarining konseptual minimalizmi, 3D-mepping, hayotiy videoryadlar va professional yorug'lik dizayni birlashgandagina asar o'zining epik va mistik mohiyatini yo'qotmaydi. Bunday innovacion yondashuv milliy qadriyatlarimizni nafaqat yurtimizda, balki jahon teatr maydonlarida ham zamonaviy san'at tilida namoyish etish imkonini beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Moyanov I. J. Milliy o'zlikni anglashda qoraqalpoq xalq qo'shiqlaridan foydalanishning etnogenezi va madaniyatining o'ziga xosligi. // Образование и инновационные исследования xalqaro ilmiy-metodik jurnali, 2023. № 12. — B. 315-320.
2. Abdumalikov Sh. Zamonaviy teatrda konseptual ssenografik yechim, yoritish mahorati va yangi innovatsion vositalar. // Confpro.uz ilmiy konferensiya materiallari jurnali, 2024. – B. 101-105.
3. "В ГАБТе состоялась премьера музыкального спектакля "Qyrq qyz", // "https://www.afisha.uz/ru/concerts/2019/03/13/qyrq-qyz, 2019 yil 13 mart.
4. Fransiyada QIRQ QIZ spektakli namoyishi etildi. // <https://daryo.uz/uz/2018/06/04/fransiyada-qirq-qiz-spektakli-namoyishi-etildi/>, 2018.